

FEIXISME HISTÒRIC I EXTREMES DRETES DES DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

Francesc Olivera

Índex

1. PRIMERA PART: EL FEIXISME HISTÒRIC

- 1.1. Proposta de definició de la naturalesa i la funció del feixisme
- 1.2. Context històric dels feixismes clàssics
- 1.3. Característiques i programa dels moviments feixistes
- 1.4. Trets bàsics dels règims feixistes
- 1.5. Apunts sobre les especificitats de la barbàrie nazi i les seves arrels

2. SEGONA PART: LES EXTREMES DRETES DES DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

- 2.1. A les clavegueres del “món lliure”. Internacional negra, estratègia de la tensió i anticomunisme occidental.
- 2.2. Renovació de l’extrema dreta: el cas francès.
- 2.3. *Il sovversivismo di destra a palazzo*: de Berlusconi a Fini, passant per Bossi.
- 2.4. Països Baixos: islamofòbia com a bandera.
- 2.5. Excepció espanyola?
 - 2.5.1. l’extrema dreta des de la transició, les raons d’un fracàs
 - 2.5.2. Entre els neocons i el populisme: un PP acollidor per a l’extrema dreta.
 - 2.5.3 l’Angladisme, cap a un populisme xenòfob exitós?

3. ALGUNES CONCLUSIONS SEMPRE PROVISIONALS

4. BIBLIOGRAFIA COMENTADA

1. PRIMERA PART: EL FEIXISME HISTÒRIC

1.1. Proposta de definició de la naturalesa i la funció del feixisme

- a) l'ascens del feixisme és l'expressió d'una greu crisi social del capitalisme, que no és una crisi clàssica de sobreproducció. Es tracta d'una crisi de reproducció del sistema en un món dominat per una forta competència a nivell mundial. La funció històrica del feixisme seria modificar per la força i la violència les condicions de reproducció a favor del gran capital.
- b) Si bé en condicions normals de desenvolupament del capitalisme la democràcia parlamentària és un règim més elàstic de dominació de la burgesia que permet apaivagar la tensió social i fer participar directament o indirecta un sector important de la burgesia en l'exercici del poder polític, aquest règim depèn del manteniment d'un equilibri inestable que pot trencar-se. En situacions de crisi greu del sistema, el gran capital pot optar per renunciar a l'exercici directe del poder en benefici d'una forma superior de centralització del poder executiu capaç de defensar els seus interessos.
- c) En les condicions del capitalisme modern, una centralització del poder tan gran implica la destrucció de la major part de les conquestes del moviment obrer contemporani, cosa que la fa impossible per mitjans purament tècnics. Una dictadura militar clàssica o un estat policial no és capaç d'atomitzar i desmoralitzar duradorament el conjunt del moviment obrer organitzat. Per això es necessita un moviment de masses disposat a fer ús de la violència i el terror per tal de destruir les organitzacions del moviment obrer i la voluntat de lluita dels treballadors.
- d) Un moviment d'aquestes característiques només pot ser articulat al voltant d'una petita burgesia durament afectada per una crisi estructural del capitalisme i submergida en la desesperació. És un moviment carregat de ressentiments psicològics, d'atavismes, d'un nacionalisme extrem, d'una demagògia anticapitalista i, sobretot, d'un odi virulent contra el moviment obrer organitzat. El moviment es recluta entre els sectors més desclassats de la petita burgesia i es caracteritza per l'ús de la violència oberta contra els treballadors, les seves accions i les seves organitzacions.
- e) L'ascens d'un moviment feixista de masses és una mena d'institucionalització de la guerra civil. Per vèncer i consolidar el seu poder, el feixisme ha d'haver trencat la capacitat de resistència dels treballadors en el període previ a la seva institucionalització.
- f) Si el feixisme aconsegueix aixafar el moviment obrer, ja ha assolit la seva missió històrica des del punt de vista del gran capital, i el seu moviment de masses es burocratitza i es fon dintre de l'aparell d'estat, cosa que només es pot donar quan les seves formes plebeies de demagògia extremista pseudoanticapitalista han estat extirpades del moviment i de la seva ideologia (aquí cal recordar l'episodi de la nit dels ganivets llargs quan les SS de Himmler liquidaven el 1934 les SA de Rohm). El triomf del feixisme no millora la condició de la petita burgesia, ja que la dictadura defensa els interessos del gran capital (sobretot dels sectors financers i la indústria pesant).

1.2. Context històric dels feixismes clàssics

-El feixisme com a moviment polític no és comprensible al marge de la massacre fundadora del segle XX que va ser la Primera Guerra Mundial, una experiència marcada per la industrialització de la mort, l'aplicació de la ciència i els avenços tècnics a l'expansionisme militar en un conflicte que Lenin va definir com una "guerra entre propietaris d'esclaus per un repartiment més just dels esclaus". L'experiència de les trinxeres, dels valors militars, de la violència extrema, del sense sentit, la socialització en l'odi a altres pobles, en el ressentiment per la derrota, les frustracions irredentistes d'uns o les ànsies revanxistes dels que havien patit "la punyalada per l'esquena" el 1918... acabarien sent definitòries de la concepció del món que caracteritzaria les forces de xoc del feixisme.

-El feixisme tampoc és explicable al marge de l'onada de xoc de la Revolució d'Octubre i els moviments revolucionaris que es van estendre per Europa central i oriental entre 1917 i 1923: la Revolució alemanya, la Revolució hongaresa, la República dels Consells de Baviera, el Bienni Roig a Itàlia i el moviment dels consells obrers a Torí... El pànic de la burgesia a la revolució social va preparar el camí a l'acceptació de formes extremes de repressió i de terror per tal de mantenir intacte el sistema capitalista.

-La victòria del feixisme a Itàlia i Alemanya (i jo afegiria Espanya, però això és un altre debat) és impensable sense la profunda divisió del moviment obrer que, un cop iniciat el reflux de l'onada revolucionària, es va consumir en alguns casos amb la creació sovint amb mètodes rígids i ultimativistes de partits comunistes inexperts sovint sectaris i doctrinaris. En el cas italià, sobretot, es va consumir l'escissió (contra el criteri de Gramsci, per cert) quan la majoria del socialisme basculava cap a l'esquerra, tot provocant l'aïllament del comunisme naixent en plena ofensiva esquadrada. Si bé el cas italià es pot deure a la inexperiència i a l'entusiasme revolucionari, l'alemany encara és més greu i dramàtic. Entre 1928 i 1935 la Internacional Comunista va entrar en el seu tercer període tot desenvolupant la teoria del socialfeixisme, segons la qual la socialdemocràcia era el principal enemic del comunisme i el germà bessó del feixisme. Aquesta teoria desenvolupada per un estalinisme ja consolidat a l'URSS és responsable d'una mena de guerra civil de baixa intensitat entre les esquerres que va possibilitar la victòria dels nazis a Alemanya sense una resistència significativa de la classe obrera més organitzada, nombrosa i culta del món. Això va ser un xoc i una commoció per a les esquerres de tots els països. La responsabilitat de la socialdemocràcia alemanya, amb el seu anticomunisme, el seu legalisme i la seva passivitat fou evident per a molts observadors; per això s'havia creat el moviment comunista el 1919. Un moviment comunista que a finals dels anys vint s'havia estalinitzat i que a Alemanya, on el 1923 no havia sabut aprofitar l'ocasió més clara de fer una revolució socialista en un país occidental fins aleshores, tot i comptar amb el partit més gran fora de l'URSS, va ser incapaç d'imprimir una orientació unitària al conjunt del moviment obrer capaç de vèncer l'ascens del nazisme, la victòria del qual era ja aleshores sinònim de liquidació física de l'oposició, de segona guerra mundial i d'intent d'arrasar la Unió Soviètica.

1.3. Característiques i programa dels moviments feixistes

-Eren moviments demagògics que critiquen verbalment el capitalisme, però de facto en garantien la continuïtat en una perillosa fugida endavant expansionista i aventurera en l'arena internacional que intenta imposar un canvi de correlació de forces amb els imperialismes que s'havien afiançat abans històricament.

-Així doncs, eren corrents ultranacionalistes que, des dels seus inicis, no amaguen les seves ànsies imperialistes, expansionistes i militaristes i que apelaven a passats mítics o

a mitologia racista per legitimar els seus projectes megalòmans. La Segona Guerra Mundial fou per tant una lluita per la supremacia imperialista mundial contra les potències colonials consolidades (França, Anglaterra) o emergents (Estats Units) i per arrasar el primer estat obrer (l'URSS) i el moviment comunista internacional.

-Això els convertia en una forma original i nova de contrarrevolució moderna, capaç de combinar el culte a la tècnica, la raó instrumental i la modernitat (com palesa el moviment futurista italià, força vinculat als orígens ideològics del feixisme) i l'exaltació d'arcaïsmes totalment irracionals com ara el culte a la sang, a la mitologia, al passat imperial, a les tradicions ocultistes, a l'astrologia, l'antisemitisme, etc...

-A diferència del reaccionarisme clàssic, que apelava a l'ordre, l'autoritat i la submissió, els moviments feixistes feien una crida a una revolució nacional a la vegada anticomunista, antidemocràtica i contrària a tots els principis il·lustrats i humanistes. És a dir, que es cridava a l'acció de masses per destruir la corrupció i les impureses de la pàtria (en particular la lluita de classes i el parlamentarisme).

-Compartien, doncs, l'exaltació de l'acció, el culte a la guerra com a esdeveniment purificador, la idealització de la joventut, la virilitat i la força, la fascinació per la mort, la valorització de la voluntat i el menyspreu per la raó.

-Exaltaven la figura del seu líder suprem, que encarnava les virtuts del poble (*Il Duce*), de la raça (*el Führer*) i esdevenia un messiàs portador de la redenció nacional contra l'enemic extern i interior.

-És un moviment que fa un ús revolucionari de la propaganda política, utilitzant els grans espectacles de masses com a forma de legitimació del poder, de fascinació cap als líders i de comunió d'un poble atomitzat. El feixisme, en paraules de Walter Benjamin, farà de l'estetització de la política un element cabdal del que Max Weber anomenava la "dominació carismàtica".

-Val a dir, per tancar aquest punt, que el feixisme va ser un moviment polític que no només es va donar en els països on va prendre el poder, sinó que es va desenvolupar en tots els països, ja fossin industrialitzats o no, ja tinguessin una forta tradició liberal o no.

1.4. Trets bàsics dels règims feixistes

-S'hi estableix un sistema de partit únic gràcies al desmantellament progressiu de l'estat liberal i la ilegalització escalonada de partits, sindicats, mitjans de comunicació i altres organitzacions de la societat civil que suposin un obstacle en la consolidació d'un poder totalitari.

-S'imposa un enquadrament obligatori de tota la societat en un sistema corporatiu estructurat al voltant d'organitzacions de masses encastades en l'estructura de l'estat: sindicat obligatori, organització de joventuts, de les dones, organitzacions esportives, etc...

-És un règim fortament estatalista i que defensa una concepció autàrquica de l'economia amb un fort intervencionisme. Unes polítiques públiques orientades cap a la indústria militar i a recuperar unes taxes de plusvàlua enormes gràcies a l'atomització total de la mà d'obra.

1.5. Apunts sobre l'especificitat de la barbàrie nazi i les seves arrels.

Sovint es parla de que els extrems es toquen, de que comunisme i feixisme van ser fenòmens simètrics derrotats per la supremacia del liberalisme (François Furet) o que el nazi-feixisme va ser una reacció defensiva del món civilitzat davant la guerra civil europea iniciada el 1917 per la barbàrie asiàtica del bolxevisme (en paraules d'Ernest Nolte) o que va ser un breu parèntesi, un accident, en la feliç marxa de la humanitat cap al progrés i la felicitat (una visió sovint compartida per liberals i socialdemòcrates). El

que no s'aborda gairebé mai és la relació entre els continguts i les pràctiques de l'imperialisme liberal i la gènesi del nazisme.

Seguint Enzo Traverso, crec que el nazisme representa a l'hora una síntesi i un salt qualitatiu en relació a formes precedents de barbàrie. Dit això, l'Holocaust nazi segueix sent la forma de barbàrie suprema que mai hagi conegut la humanitat i que escapa obstinadament a qualsevol intent d'explicació racional, ja que fins i tot no tenia una explicació militar, econòmica, o de cap altra mena... No és per casualitat que tothom que intenta rehabilitar el feixisme s'afanya a intentar negar l'existència de l'Holocaust nazi.

Anem a pams:

L'exterminisme nazi

-l'antisemitisme havia tingut les seves pitjors expressions a França i Rússia abans del tercer Reich.

-El desenvolupament del capitalisme ja havia racionalitzat l'ús d'institucions penitenciàries.

-La industrialització de la mort ja s'havia aplicat als escorxadors moderns, que s'havien massificat, tecnificat i enviat a les rodalies de les ciutats.

-L'administració racional ja s'havia aplicat previament a altres sistemes concentracionaris (com els que van aixecar tots els contendents de la Primera Guerra Mundial)

-Així doncs, els camps d'extermini nazis suposarien una síntesi superadora d'aquestes lògiques preexistents.

L'imperialisme nazi

-El racisme, l'eugenèsia i la teoria de la decadència de les civilitzacions havien estat elaborades pels liberals Gaubineau i Chamberlain a finals del XIX.

-La teoria del *Lebensraum* o espai vital també havia estat elaborada pel geògraf alemany Ratzel al XIX.

-La idea de la guerra total s'havia experimentat en les massacres colonials que van precedir la Primera Guerra Mundial. És el primer cop en la història en què no es fa distinció entre combatents i no combatents.

-En aquest sentit, la guerra total suposava la síntesi de la industrialització de la mort i l'aplicació de mètodes d'organització burocràtico-racional als esforços destructors.

-L'objectiu d'esclavitzar directament totes les poblacions vençudes era traslladar a Europa la lògica del colonialisme europeu.

-Així doncs, la guerra esdevenia el gran catalitzador de la barbàrie nazi, escenari de la mobilització de les masses i la síntesi perfecta d'expansionisme imperialista i genocidi planificat.

2. SEGONA PART: LES EXTREMES DRETES DES DE LA SEGONA GUERRA MUNDIAL

2.1. Dintre les clavegueres del "món lliure": Internacional negra, estratègia de la tensió i anticomunisme occidental

Després de la guerra els corrents d'ultradreta van viure una mena de semiclandestinitat fins ben entrats els anys seixanta, amb la possible excepció d'Itàlia, amb l'existència del Movimento Sociale Italiano de Giorgio Almirante, que va arribar a tenir fins i tot un suport important al sud del país i una base electoral considerable (si tenim en compte que era un partit directament vinculat a l'herència mussoliniana) i de determinats

moviments populistes antifiscals i antiestatalistes com ara el qualanquisme italià o el poujadisme francès dels anys cinquanta.

Tanmateix, l'esclat de la Guerra Freda va permetre la rehabilitació política de molts quadres mitjos del nazisme (no serien pocs els homes de confiança d'Adenauer amb un passat nazi) i la incorporació de molts antics nazis a l'aparell d'estat de la República Federal. Val la pena aturar-se en el cas més escandalós. La urgència de la RFA i de la CIA a organitzar un servei d'intel·ligència a correcció al principi de la Guerra Freda, va portar els governants alemanys i la CIA a confiar exclusivament la tasca a Reinhard Gehlen (l'antic cap de la intel·ligència militar nazi al Front de l'Est) i el que quedava de la seva xarxa. És a dir, que en els primers temps, els serveis secrets d'Alemanya Occidental van estar exclusivament compostats per nazis. Tampoc serien pocs els ex nazis, ex feixistes i ex col·laboracionistes que, a canvi de fugir de condemnes de presó o d'execucions, van ser reclutats per la CIA.

La Guerre Froide oblige: calien homes de provat anticomunisme

No només la CIA va recórrer a criminals nazis, sinó que molts serveis secrets occidentals van comptar amb els seus serveis, així com l'OTAN i l'Operació Glàdio que va organitzar en la immediata posguerra. Efectivament, a finals dels anys quaranta i principis dels cinquanta la MI6 britànica i la CIA, amb el suport tècnic de les forces especials (primer les britàniques SAS i posteriorment els boines verdes ianquis) i sota la supervisió del comandament suprem de les forces aliades a Europa (que amb la creació de l'OTAN hi crearia un òrgan secret en el qual delegar la tasca) van crear una xarxa clandestina destinada a reclutar i armar forces irregulars per fer actes de terrorisme, sabotatge i guerrilla en cas d'ocupació soviètica o de victòria electoral de partits comunistes o socialistes d'esquerres. Aquesta estructura (operativa des d'Escandinàvia fins a Portugal, passant per Turquia), que es va anar destapant parcialment a principis dels anys noranta però que encara avui és amagada per tots els governs europeus, està al darrere de tots els cops d'estat que hi ha hagut desde la guerra i de tot el terrorisme ultradretà que ha recorregut Europa des dels anys 60 i que va tenir el seu principal epicentre a Itàlia, però amb casos molt destacats a Bèlgica, Alemanya i durant la transició espanyola. No cal dir que tota aquesta trama de l'estratègia de la tensió va utilitzar nuclis feixistes antics i nous com a carn de canó pels atemptats i que en molts casos van gaudir de la protecció dels serveis secrets per evadir la justícia. És molt significatiu que en tots els atemptats amb morts durant la transició espanyola (des d'Atocha a Montejurra, passant per les accions del Batallón Vasco Español) hi va haver implicació de feixistes italians protegits pel SECED.

Les dictadures latinoamericanes dels anys seixanta i setanta també van comptar amb la col·laboració de feixistes o nazis fugits d'Europa després de la guerra.

Val a dir que l'operació Glàdio era similar a l'Operació Còndor llençada pels serveis secrets de les dictadures llatinoamericanes. Com deia més amunt, la Glàdio va estar implicada en els intents de cop d'estat i en els cops exitosos següents:

-Cop dels coronells a Grècia el 1967.

-La trama colpista italiana "piano solo" de 1964 i el cop d'estat de 1970 del coronell Valerio Borghese.

-El suport al cop de l'OAS contra De Gaulle el 1962 que, tot i que mai s'admitís públicament, va precipitar l'abandonament per França de l'estructura militar de l'OTAN i el trasllat de la seva seu de París a Brusel·les.

-Els cops militars a Turquia de 1960, 1971 i 1980.

Així doncs, entre 1945 i finals dels anys setanta el gruix del neofeixisme militant, tot i no renunciar mai a un projecte propi, en molts casos va acceptar treballar com una força supletòria de l'aparell d'estat, dels serveis secrets i de l'OTAN en la guerra bruta anticomunista, en les guerres contrainsurgents en curs i com a forces de xoc ("com a trama civil") en els cops d'estat que han tingut lloc fins avui dia.

2.2. Renovació de l'extrema dreta: el cas francès com punta de llança

Algerie Française, allergie française

El primer baló d'oxigen important perquè l'extrema dreta tornés a aconseguir una existència independent i un factor de mobilització (i de rehabilitació d'antics col·laboracionistes) fou l'oposició als processos de descolonització. La majoria dels quadres d'extrema dreta francesos es van forjar en la participació o en el suport a les accions de l'organització terrorista Organització de l'Armé Secret (OAS) i el seu intent de cop d'estat de 1962 en oposició al projecte gaullista de concedir la independència a Algèria.

GRECE: contra la tradició judeu-cristiana

L'altre esdeveniment fundador fou el Maig Blanc (les accions de l'extrema dreta durant el maig del 68) i l'adveniment de la Nova Dreta cultural i intel·lectual franco-italiana, amb les aportacions intel·lectuals de Julius Evola, René Guénon i Alain Benoist. Aquest últim va fundar el Groupement de Recherche et d'Etudes pour la Civilisation Européenne (GRECE), des d'on va promoure el retorn al paganisme, la teorització sobre la desigualtat consubstancial dels éssers humans, el vitalisme de matriu Nietzscheana, la teoria de la preservació de la diferència cultural de les civilitzacions ("l'etnodiferencialisme"), un europeisme antiamericà i antisoviètic, i fins i tot un tercermundisme demagògic. La Nova Dreta intel·lectual ha tingut una influència enorme en preparar l'argumentari ideològic de l'extrema dreta i el populisme actuals.

El Front Nacional

El primer partit d'extrema dreta que obté un pes polític important a l'Europa de la posguerra és el Front Nacional de Le Pen (que té com a predecessor a Ordre Nouveau i Occident, partits forjats en l'esquadrisme contra l'extrema esquerra refundada després del 68) a les eleccions de 1984, tot basant-se en un discurs centrat en el rebuig de la immigració. El nacional-populisme desenvolupat pel FN ha operat un seguit de canvis importants:

a) La immigració com a boc expiatori

S'associa a la immigració la delinqüència i l'atur estructural. Serà l'atur massiu, el desmantellament progressiu de l'Estat del benestar i l'afebliment polític i cultural de l'esquerra i el moviment obrer tradicionals el que permetrà situar la qüestió de la immigració com a font de tots els mals als barris populars. Les polítiques institucionals restrictives de la immigració, les lleis d'extranjeria que condemnin un sector enorme de la societat a la clandestinitat i les expulsions massives d'immigrants seran factors objectius que legitimaran el racisme de formacions com el FN, facilitaran la permeabilitat del seu discurs sobre el conjunt del sistema polític i extendran el que s'ha anomenat "la lepenització dels esprits".

b) "Tous pourries": el vot de protesta contra la "partitocràcia"

A diferència del feixisme clàssic, que defensa la destrucció de la democràcia, el

nacional-populisme defensa una “hiperdemocràcia” oposada al sistema polític de la partitocràcia del sistema, que és titllat globalment de corrupte i de només defensar els interessos dels estrangers.

-L’organització del poble s’ha de fer mitjançant un moviment suprapartidista i supraclassista. Aquesta concepció ha fet que la majoria de les organitzacions de la nova extrema dreta no s’hagin denominat partits, sinó fronts, flocs, moviments, aliances, etc... En la seva concepció, ells no representen una part, representen tota la nació.

c) Un nacionalisme interior: la preferència nacional

-Així doncs, l’element central del discurs lepenista és la “preferència nacional”, “els francesos primer”. La competència per recursos, llocs de treball i serveis socials cada cop més escassos degut a l’ofensiva neoliberal permet anar fent permear la idea que resulti “de sentit comú” que abans tenen dret els “d’aquí”.

-El nacional-populisme posa en el centre del seu discurs la defensa de la identitat nacional amenaçada per sobre d’interessos econòmics o de classe.

d) L’escàndol com a tàctica propagandística: L’ús dels mass media

La majoria dels èxits de la ultradreta europea han estat precedits per la seva entrada, ja sigui com a grup o per mitjà d’alguns dels seus dirigents, en el cercle mediàtic de masses. Han sabut utilitzar de meravella una de les característiques de la societat de l’espectacle: el seu interès gairebé patològic per l’escàndol. En aquest terreny Le Pen és un veritable mestre de la provocació grullera per guanyar notorietat.

2.3. *Il sovversivismo di destra*: de Berlusconi a Fini, passant per Bossi

a) La Lega Nord o el regionalisme fiscal

Aquest partit neix de la federació de diversos partits regionalistes del Nord d’Itàlia al voltant d’un projecte separatista fiscal, racista contra els italians del Sud i oposat a la burocràcia estatal italiana. També és el moviment polític més agressiu contra la immigració extracomunitària. En termes sociològics, és potser el partit que té la base social més similar a la del feixisme històric italià.

b) Alleanza Nazionale, “postfeixisme” sense nacional-populisme.

Aquest partit, dirigit per Gian-Franco Fini, ha patit un lent procés d’adaptació a les institucions. El seu precessor, l’MSI reivindicava l’herència de la República de Saló i una concepció clarament neo-nazi. Va ser el gran beneficiari de la crisi del sistema polític de la Primera República i tots els casos de corrupció que van afectar al partit-règim de la Democràcia Cristiana. Al mateix temps, la pressió de l’avenç electoral de la Lega Nord i la seva xenofòbia antimeridional, va empènyer l’MSI a identificar-se amb el Sud d’Itàlia. En el congrés de refundació de 1995 (on MSI passa a dir-se Alleanza Nazionale) Fini proclama que el nou partit és “de dretes, modern i obert”, que no és racista (afirma que calen immigrants, sempre que no siguin il·legals) i que cal desenvolupar el Sud d’Itàlia.

c) Berlusconi o el partit-empresa

Forza Italia, el partit de Berlusconi, fou creat a mida mitjançant un marketing polític rigorós i el concurs dels mitjans de comunicació del seu propietari. Va crear aquest nou partit a principis dels noranta davant la por a què l’ensorrament de la Democràcia Cristiana obrís un llarg període de govern d’esquerres i què això facilités la seva persecució judicial per casos de corrupció. Amb aquest instrument polític Berlusconi ha anat establint successives aliances de govern amb la Lega Nord i Alleanza Nazionale (partits massa allunyats entre si per arribar a un acord per si mateixos) en els últims

quinze anys. Un dels elements centrals del populisme de Berlusconi és el seu discurs de què no és un polític, sinó un empresari amb idees clares que ha vingut temporalment a posar ordre i que es retirarà tan bon punt la missió s'hagi acabat.

2.4. Països Baixos: islamofòbia com a bandera

En el context actual, està prenent una centralitat enorme en l'extensió del nacional-populisme a Europa sobretot en el cas recent del Partit de la Llibertat de Geert Wilders als Països Baixos. L'eix central de la islamofòbia està estructurat al voltant d'un seguit de idees força:

-S'ha de defensar el món occidental com una cultura superior al món islàmic, suposadament incapaç de generar societats lliures i democràtiques.

-El món musulmà en bloc és intrínsecament masculista, opressor de les dones i homòfob. Per tant, s'ha de defensar la "llibertat" contra l'anomenat "feixisme verd".

-Els estrangers que visquin aquí s'han d'assimilar a la cultura, les tradicions i la religió del país d'acollida o bé tornar als seus països d'origen. És a dir, que la preferència nacional també es tradueix en una "preferència confessional".

2.5. Excepció espanyola?

De la mateixa manera que a Portugal i Grècia, on les dictadures anticomunistes amb vincles més o menys estrets amb el feixisme clàssic havien perviscut fins a mitjans dels anys setanta, a Espanya l'extrema dreta era, en termes polítics, molt dependent de la pervivència del franquisme, la qual cosa explica una manca gairebé total de renovació ideològica i de discurs. Això és un dels factors (però, com veurem, no l'únic) que expliquen la inexistència de moment d'una extrema dreta independent amb representació parlamentària. Tanmateix, això no vol dir que no existeixi una extrema dreta molt forta i arrelada socialment.

2.5.1. l'extrema dreta des de la transició, les raons d'un fracàs

Al final de la dictadura només hi havia dos sectors (i mig) d'extrema dreta consolidats:

a) els dos sectors que havien confluit en allò que es va anomenar el Bunker: els membres de (l'associació primer i partit després) Fuerza Nueva (dirigits per Blas Piñar) i que va arribar a tenir 50.000 afiliats i un parlamentari a les primeres corts democràtiques. Es va disoldre el 1982 després de resultats dolents en les generals i la consolidació d'Alianza Popular com a principal partit de dretes (en el qual es van integrar molts dels seus militants) i la Confederación Nacional de Excombatientes (de Girón de Velasco), que actuava més com un lobbie de pressió (gràcies a la seva propietat del diari El Alcázar, un portamveu oficiós de totes les tentatives involucionistes de la transició i els primers anys de la democràcia). Les dues corrents van fer tot el possible per oposar-se a la transició democràtica des de dintre de l'aparell franquista i gràcies a les seves connexions amb la cúpula de l'exèrcit.

b) els corrents nacional-socialistes que s'havien desenvolupat en els marges del règim: el Círculo Español de Amigos de Europa (CEDADE), un veritable Think Tank de la renovació ideològica de l'extrema dreta espanyola vinculat a corrents renovadors europeus i que va donar suport a criminals nazis buscats arreu com Léon Degrelle i el Partido Español Nacional Socialista (PENS), un partit més activista implicat en activitats terroristes contra l'Oposició al règim amb connexions amb el SECED franquista i amb vincles amb Avantguarda Nazionale i Ordine Nuovo, organitzacions directament implicades en el terrorisme de l'estratègia de la tensió a Itàlia. Des dels anys seixanta aquests corrents van

mantenir vincles amb la xarxa Jeune Europe de Jean Thiriard, un intent ambiciós de renovació discursiva al voltant de la defensa d'una "tercera via" europea oposada al mateix temps a l'imperialisme ianqui i l'anomenat imperialisme soviètic. És el primer cop que es formula un europeisme neonazi. Aquest és l'origen del corrent que, des de llavors, s'ha anomenat nacional-revolucionari. En aquesta àrea hi van confluïr reiterades tongades de dissidència falangista juvenil i de quadres radicalitzats de les joventuts de Fuerza Nueva al llarg de la transició.

Avui dia l'espectre nacional-revolucionari espanyol està ocupat per dos organitzacions més o menys significatives: Democracia Nacional (més implantat a Madrid, País Valencià i Castella i Lleó) i Movimiento Social Republicano (amb una presència molt considerable a Catalunya –sobretot al Vallès Occidental- i Madrid).

c) també hi havia una constel·lació de grups que es combatien entre si per reivindicar la continuïtat de Falange Española de las JONS. Cap d'aquests grups ha aconseguit mai sortir de la marginalitat política, tot i que conserven una certa capacitat de mobilització a Madrid i alguns llocs d'Andalusia. Dit això, durant la transició, sectors de matons vinculats al sindicat vertical van protagonitzar també accions violentes contra l'oposició i el moviment obrer.

Raons del fracàs

-La dispersió en moltes tendències.

-La pèrdua de representació parlamentària (Blas Piñar va deixar de ser diputat el 1982), que va accentuar la dispersió.

-El fracàs del cop d'estat del 23F, almenys des del punt de vista dels partidaris de Tejero, va ser un cop molt dur pels sectors més ultradretans de l'exèrcit.

-La mancança de personalitats representatives d'una continuïtat amb el règim franquista (el gruix de notables franquistes que es van oposar a la reforma política es van aplegar a AP, predecessor del PP actual).

-Una base social difusa.

-La falta d'un discurs renovat i la simple reivindicació de la continuïtat dels principis del franquisme.

-La consolidació d'AP com a partit electoral de dretes en les generals de 1982.

2.5.2. Entre els neocons i el populisme: un PP acollidor per a l'extrema dreta.

Gens franquistes

“Me niego a aceptar la voladura de la obra gigantesca de los últimos cuarenta años”

Podem afirmar que aquesta frase de Manuel Fraga és el veritable manifest fundacional d'Alianza Popular, el partit dels "set magnífics" jerarques franquistes que es van oposar al règim de la Reforma (entre els quals hi havia Joan Antoni Samaranch, homanetjat, per cert, pel tripartit quan va morir fa uns mesos).

Les diferències d'AP amb Fuerza Nueva eren fonamentalment tres:

-la més important era que aquest partit tenia forts vincles amb la banca i les grans empreses.

-per això no podien fer un discurs només adreçat a l'extrema dreta militant i partidària del recurs a la violència al marge del control governamental.

-finalment, era un partit de notables franquistes que representaven clarament la continuïtat amb el règim anterior.

Contra la Reforma, però des de dintre

La tàctica del partit va ser la d'exercir de fre institucional i fàctic de la reforma (d'aquí les seves simpaties pel 23F, però més aviat amb "la solució Armada") per tal de limitar les "concessions" d'UCD a l'Oposició. Van passar de la resistència oberta (legalització del PCE) a l'acceptació parcial del "consens" (van signar els pactes de la Moncloa sense cap reticència) fins a l'acceptació final després de fortes resistències del concepte "nacionalitats" a la constitució del 78.

L'ofensiva neoconservadora internacional iniciada per Thatcher i Reagan va donar un baló d'oxigen al partit un cop iniciada l'era "socialista", així com la crisi d'UCD per un costat i la de Fuerza Nueva per un altre, van consolidar el projecte.

Ocupar tota la dreta: de la refundació a l'Aznarisme

El 1989 AP es refunda en PP per donar imatge de partit de govern al voltant de tres eixos:

- Regeneració democràtica, front als casos de corrupció i de terrorisme d'estat que van tenir lloc durant els governs del PSOE.
- Alternança política, seguint el referent de la Restauració de Cánovas del Castillo.
- Neoliberalisme a l'espanyola: la defensa generalitzada de les privatitzacions i el menyspreu d'allò públic.

Però el gir presidencialista de l'era Aznar va allunyar el PP del que podria ser la tradició demòcrata cristiana per acostar-lo al republicanisme americà de tall "neoon". Això es simbolitza pel rebuig d'Aznar de relançar la fundació Cánovas del Castillo i la creació de la FAES, des d'on es defensa la vinculació amb la guerra global permanent de Bush.

Ocupar el carrer amb el franquisme sociològic

Un cop perdut el poder el 2004, el PP ha accentuat el seu gir populista participant activament en un veritable cicle de remobilització del franquisme sociològic. Donant suport a un ampli ventall d'organitzacions reaccionàries de la societat civil i de l'Església catòlica: Asociación de Víctimas del Terrorismo, Foro de Ermua, Foro Español de la Familia, les ordres d'ensenyament religiós, etc... ha fet un esforç de mobilització que ha deixat poc espai a la seva dreta per a opcions més radicals.

Aquest esforç s'ha vist reforçat i amplificat ideològicament per la generació d'un potent bloc mediàtic afí als sectors més extremistes del PP o que fins i tot estan a la seva dreta: *El Mundo*, *La Razón*, *la COPE*, *Telemadrid*, *Libertad Digital* o *Intereconomia* són mitjans amb una forta presència de "periodistes" amb un passat de militància (CEDADE, Fuerza Nueva...) o que encara militen (Alternativa Española) en corrents d'ultradreta.

La mobilització contra qualsevol iniciativa de resolució del conflicte basc i contra la reforma estatutària catalana, així com l'oposició al matrimoni homosexual o al dret a l'avortament han permès al PP consolidar una base social molt àmplia i sòlida. En aquest sentit, es pot afirmar que, si bé no tothom que vota el PP és franquista, en els últims vint anys gairebé tots els nostàlgics de la dictadura han votat, permanent o intermitentment, al PP. Altrament dit, sense ser un partit d'extrema dreta, al si del PP hi ha un minoria molt considerable de militants procedents de gairebé tots els corrents d'extrema dreta que han existit des del final de la dictadura. Potser aquesta és l'explicació principal de la inexistència d'un referent d'extrema dreta independent amb representació parlamentària a Espanya.

2.5.3. L'Angladisme, cap a un populisme xenòfob exitós?

Potser l'originalitat de Plataforma per Catalunya rau en tres coses:

-és un intent d'impulsar un populisme xenòfob sense hipoteques discursives filofranquistes (tot i la militància a Fuerza Nueva del seu fundador).

-Posa l'accent en la islamofòbia.

-Parteix de "la base" municipalista com a modalitat de construcció partidària, a diferència dels intents anteriors de reconstrucció de l'extrema dreta espanyola, sempre basats en iniciatives "per dalt" d'unificació, recomposició i noves escissions. Caldrà veure si aquest mètode dóna els seus fruits i si permetrà o no l'extensió del partit fora de Catalunya, on en aquestes autonòmiques pretén donar el salt a nivell nacional.

De moment, el gran èxit de PxC és haver permeat amb el seu discurs xenòfob i islamòfob bona part dels partits institucionals. Això s'ha vist en dos casos concrets:

a) L'iniciativa de negar a Vic l'atenció sanitària i l'escolarització als immigrants que no hagin pogut regularitzar la seva situació.

b) Les ordenances municipals que s'han aprovat contra el burka i el nikab, sovint promogudes pel PSC i CiU, als principals ajuntaments de Catalunya.

Normalment aquestes iniciatives de caire electoralista i irresponsable es prenen alegant que cal barrar el pas a forces d'extrema dreta (tot aplicant part del seu programa) i admetent implícitament que aquestes idees són majoritàries entre la població (la qual cosa no fa més que legitimar-les i reforçar-les). Així doncs, a Catalunya s'està operant una alarmant i ràpida normalització política de l'extrema dreta i del seu programa.

3. ALGUNES CONCLUSIONS SEMPRE PROVISIONALS

-El feixisme clàssic es proposava destruir el moviment obrer i la democràcia en un moment en què el capitalisme estava amenaçat. Avui, tot i la crisi sistèmica en curs, el sistema no està amenaçat per cap adversari poderós. Per això, el que busca l'extrema dreta és atiar la guerra entre pobres com a alternativa a un renaixement de la lluita de classes.

-A diferència del feixisme històric, un moviment majoritàriament petit burgès, el nacional populisme i el racisme actuals han calat als barris populars més desestructurats que, sovint, havien estat bastions de l'esquerra tradicional.

-La neurosi identitària que capitalitza el nacional-populisme, i determinades subcultures juvenils (skinheads, penyes radicals de futbol, seguidors del rock radical racista, etc...), capitalitzades pels grups nacional-revolucionaris, estan omplint el buit deixat entre amplis sectors socials per la crisi de l'estalinisme i la socialdemocràcia.

-La neurosi identitària que capitalitza el nacional-populisme omple el buit deixat entre amplis sectors socials per la crisi de l'estalinisme i la socialdemocràcia.

-El comunitarisme i la "preferència nacional" actuen com a substitutiu de la crisi de les solidaritats i els vincles socials tradicionals.

-El desencant amb la política, la despilització i el conformisme abonen el terreny per a la demagògia antisistema de l'extrema dreta.

-Racisme i populisme punitiu contra la delinqüència són els fils conductors de tota la dreta radical.

-El nacional-populisme ni reivindica ni renega del feixisme històric, però el banalitza sempre que pot amb l'objectiu de treure importància a la seva obra destructiva i genocida.

-La principal victòria aconseguida per l'extrema dreta és haver aconseguir permear el

sistema polític amb les seves propostes, haver normalitzat i legitimat idees racistes i antidemocràtiques i situat les seves temàtiques en el centre del debat de l'opinió pública, tot desviant l'atenció de la crisi capitalista i els seus responsables.

-A diferència del feixisme històric, que es presentava com una aventura incerta a tot o res i sense retorn, el nacional-populisme d'avui intenta aportar respostes senzilles a problemes complexos; presenta bocs expiatoris per al malestar social; ofereix lideratges forts davant d'un sistema polític que institucionalitza les polítiques socialment regressives i on les diferències entre dreta i esquerra cada cop es limiten més a qüestions de caire cultural i societari; qüestiona el sistema des de dintre, sense fer recurs a aventures; i aporta seguretat a poblacions espantades davant els estralls de la globalització capitalista i la crisi actual.

-Dit tot això, el feixisme històric i el nacional-populisme actual tenen en comú l'odi al moviment obrer, a les idees de la Il·lustració, al marxisme, al comunisme i a la democràcia. I si la dreta extrema d'avui no es planteja anar més lluny és perquè de moment no s'han reunit les condicions perquè això sigui possible.

4. BIBLIOGRAFIA COMENTADA

-Xavier Casals i Meseguer, *Ultrapatriotas. Extrema derecha y nacionalismo de la guerra fría a la era de la globalización*. Crítica, Barcelona, 2003. Un repàs a l'hora sintètic i exhaustiu dels corrents d'extrema dreta a Europa des de la Segona Guerra Mundial fet pel màxim especialista en la matèria a l'Estat espanyol.

-Daniele Ganser *Los ejércitos secretos de la OTAN. La Operación Gladio y el terrorismo en Europa occidental*, El Viejo Topo, Barcelona, 2005. Primer estudi seriós sobre els plans d'intervenció armada de l'OTAN en cas de victòria electoral o presa del poder per l'esquerra durant la guerra freda, de l'estratègia de la tensió per manipular les democràcies occidentals i del terrorisme d'extrema dreta que van patrocinar per tal d'aconseguir-ho.

-Ernest Mandel, *El fascismo*, Anagrama, Barcelona, 1976. Un breu opuscle que repassa amb una extraordinària claretat i precisió les interpretacions que s'han fet des del marxisme de la naturalesa i la funció del feixisme i contextualitza històricament el fenomen, tot polemitzant amb les visions liberals i conservadores. Està disponible al web <http://www.ernestmandel.org/es/escritos/pdf/ernest-mandel-el-fascismo.pdf>

-Enzo Traverso, *La violencia nazi. Una genealogía europea*, Fondo de Cultura Económica, Buenos Aires, 2002. Un llibre molt interessant que ressegueix en l'imperialisme liberal alguns elements ideològics i pràctiques repressives, militars, exterministes i penitenciàries que sintetitzaria posteriorment la barbàrie nazi.

-León Trotsky, *La lucha contra el fascismo. El proletariado y la revolución*, Fontamara, Barcelona, 1980. Recull d'articles que constitueix potser l'explicació marxista contemporània més avançada del fenomen nazi, dels perills que suposava (per a la supervivència de l'URSS i del moviment obrer) i alhora una crítica coherent dels errors polítics de l'esquerra que el van permetre arribar al poder, així com una plà d'acció realista que ho podria haver evitat. Seguint Perry Anderson, m'atreveixo a dir que és una contribució cabdal al materialisme històric del segle XX, equiparable al *18 brumari* i *La guerra civil a França* de Marx des del punt de vista de l'anàlisi concret de la lluita de classes a Alemanya i de la naturalesa de l'estat capitalista.

-VV.AA. Dossier "Amenazas de derechas" de la revista *Viento Sur* n. 111, Madrid, 2010. Un recull d'articles de gran qualitat que aborden l'extrema dreta actual a Europa (Front Nacional, Vlaams Belang, VPO, i les seves característiques); el cas italià; la qüestió de la immigració, del racisme i de l'islamofòbia com a mínims comuns denominadors de l'extrema dreta al continent; la dreta atípica que representa el PP i el

nou fenomen de l'angladisme.